

„ДО МОЕТО ПЪРВО ЛИБЕ” (анализ)

„До моето първо либе” разширява тематиката на първите Ботеви произведения, доизгражда неговия лирически герой като типично ботевски. Същевременно то носи характерните особености на зрялото му творчество и е едно от неговите върхови постижения, както и един от блестящите образци на българската психологическа лирика.

Драмата е основен механизъм в сюжетното осъществяване на текста: трябва да бъде пожертвано личното в името на общия идеал (национален и социален). Най-общо: народът или любимата-това е конфликтът в съзнанието на героя. Традиционно стихотворението се разглежда като текст за саможертвата. Факт е обаче, че това е по-скоро текст за предопределянето. Драмата на героя е по-скоро външна формулировка на предварително решен избор. А емоционалните реплики по-скоро обосновават, покриват с живата тъкан на чувствата, една силна логическа схема, т.е. имат за цел да обосноват емоционално избора. Така драмата всъщност е „човешка маска” на силното его на лирическия герой, което еднозначно е определило законите на своя свят и вече е раздало ролите на останалите участници в него. Свръхценността на свободата е „целта, която оправдава средствата” в този случай.

Тежката душевна криза на Аз-а е акцентирана в самото начало на стихотворението посредством **метонимията** „не вливай ми в сърце отрова”. И веднага започва да се разкрива нейния характер. Обяснението протича под формата на размисъл-спокойно и плавно. Колкото повече навлиза в спомена за миналото, с толкова по-голяма сила се надигат в душата му драматичните преживявания. Гласът се извисява, изразите стават все по-ярко подчертани.

Психологията на Аз-а е уязвена от преживяно мъчително раздвоение между материални и духовни стойности, между дребнаво-егоистичното и общественостановичното, между себеотричането и могъщите пориви на духа. Притегателната сила на красотата и на любовния копнеж са влезли в ярък конфликт с великолепието на гражданската му мечта и бунтовната стихия в душата му. В основата на това сътресение стои „несподелената любов” като сблъсък на две различни представи за обич и щастие. Един нов тип човешко съзнание, изтръгнало се от домораслия битовизъм, разбрало неговата ограниченост и недостатъчност, се домогва до основна промяна на съществуването си. Изживява покрусата от неразбиране и самотност. Отказът от преживяното става все по-категоричен. Идва признанието:

*в тез гърди веч любов не грее
и не можеш я ти събуди*

като отговор на:

*млад съм аз,но младост не помня,
пък и да помня не ровя...*

от първа строфа. Лирическият говорител е подложил себе си на безпощаден самоанализ, стигнал е в своята самокритичност за себепризнание, направил е избора си и го оповестява също така безкомпромисно, с безмилостна откровеност.

Търсещата мисъл на лирическия герой витае в междуполюсното пространство на любовта и омразата многозначително и страховито. Става ясно, че личният конфликт е съпроводен и предопределен от много по-съществено противоборство, от което той е излязъл изцяло променен, прозрял нови житейски ценности. Стопила се е обаче душевната ведрост, радостта от интимния досег. Скръб, болка, безсилно озлобление, една изострена докрай чувствителност разяждат душата му.

В тези три начални строфи лирическият говорител размишлява, дискретно опонира, отстоява възгледи, защитава позиции. Мисълта му се движи скокообразно, следва неуловими логически завои, прави преходи от настоящето към миналото и обратно. Тук той се бори да бъде разбран. Но същевременно копнежът му по лично щастие продължава да пулсира в душата му и на границата с поредната група от три строфи се извършва преходът към една нова емоционална гама.

Категоричността на предшестващата част преминава отново в раздвоение, чието постоянно присъствие е раздвоено във вметнато „пък и да помня“ от първата строфа. То избухва с нова сила и владее следващите три строфи. Това е властната необходимост от лично щастие, равностойна по сила на общественото притегляне. Проблематиката се разкрива в цялата си сложност. Лирическата героиня („или“) се противопоставя пряко на гората и на сиромасите. Срещат се микро - и макрокосмосът на човешкото битие. Колосална нервно-психическа енергия е мобилизирана за хармонизирането на тези два свята. И на първо място - за спасяване на любимата и любовта. Градусът на напрежението рязко започва да се покачва. Гневното отблъскване се сменя с тиха увещателна призивност. Посланието зазвучава все по-изповедно-до молитвеност. Спонтанността взема превес над разсъдъка. Като герой, с голяма изразителност се изсипват риторичните обръщения. Риторичните възклицания, които подсилват логическия и емоционален акцент са комбинирани с риторични въпроси, красноречиво подсказващи своя отговор. Въпросителните изрази съдържат повелителна анстоятелност, заповедните са оцветени с умиление и трепетно очакване. Докосват се крайностите на конкретното и абстрактното, на личното и общественото.

Мисълта все повече усложнява своя ход. Лутайки се във времето, тя прониква в дълбините на историята, открива там широки хоризонти. Двусмисленият въпрос:

но чуйш ли как пее гората?

Чуйш ли как плачат сиромаси?

От четвъртата строфа се разгръща в две грандиозни картини, разменили хронологично местата си - на съпротивата (пета строфа) и на робската участ (шеста строфа). Символиката в динамичното слухово-визуално изображение на бурята от пета строфа, разширената повторителност на действието, внушават идеята за историческата предопределеност, носят борческото послание на стародавни времена. В шеста строфа зазвучава мотивът за народностната устойчивост.

Покълва идеята за безсмъртието. Драматизмът се обагря все повече с трагизъм-личностен и национален.

Лирическият герой убеждава, увещава, настоява и упорито изисква. Доизгражда се личностната му характеристика. В нея се включват и посоките на отдалечаване и приближаване до лирическата героиня. Най-краен израз това движение намира във възходящо използваните обръщения „девойко“ и „изгоро“. Изместили студенияте местоименни форми от началото, те излъчват топлота и нежност, способност за дълбока лична привързаност.

И след една нова удължена пауза, в която емоцията притихва, лумва експлозия. След настойчивостта и страстната умолителност на глагола „ЗАПЕЙ“ от шеста строфа, речта изведнъж става крайно лаконична, задъхана. Мисълта-безпреходна, напрегната до скъсване:

*Сърце ми веч трепти-ще хвъркне,
ще хвъркне,изгоро,- свести се!*

За първи път се появява бъдеще време. Емоционално-психическото изживяване на лирическия Аз е в своя **апогей**. То помита границите на пространство и време, реалност и халюцинация. Чертае изображението на битката като гигантска природна картина-стихия: страшна, величествена и тържествена едновременно. Едно рязко прекъсване предшества завръщането към реалността.

Първият стих на заключителната строфа:

Ах,тези песни и таз усмивка,

осъществява смислово-емоционалната стойка между мираж и действителност. Условно приключеният конфликт заема отново предна позиция. Повратът към същността на спора обединява песните и усмивката на либето с битката и смъртта. Препраща към началото, за да подчертае сърцевината на проблематиката-за смисъла на живота и на човешкото щастие. Няма пълнокръвно щастие извън благоденствието на народ и родина. Личното е неделимо от общото. В орбитата на тази проблематика са влезли големите философски въпроси за предназначението на човека, за личност и общество, за добро и зло, за робство и свобода, човешко достойнство и борба, смърт и безсмъртие-една ценностна система, която е колкото ботевска, толкова и българска, и общочовешка.

Драмата на лирическия Аз е драмата на собствения народ в един от най-забележителните моменти от неговата историческа съдба. По своята същност тя е колкото лична, толкова и общочовешка. Развитието и отразява сложния и мъчителен път на възрожденския българин, който „в няколко дена тайно и полека... порасте на няколко века“(Иван Вазов).

Конфликтът ЛИЧНО - ОБЩОЧОВЕШКО, КОНКРЕТНА СЪДБА - ИСТОРИЧЕСКОТО БИТИЕ е поредният образец, заложен от Ботев в нашата литература. Той ще се превърне в носеща тематична линия в текстове като „Епопеята“ и „Под игото“ от Вазов; „Кървава песен“ на Пенчо Славейков; „Хайдушки песни“ на Яворов, в революционните блянове на Христо Смирненски; във Вапцаровия **екзистенциален** революционен свят. Ботевият лирически герой живее един живот, който сам си е предначертал. Този живот е ограничен в паралелите на страшната клетва „свобода и смърт юнашка“ - също негова собствена перифраза на девиза от национално-освободителните борби „Свобода или смърт“. Българският народ е „божеството“,

на което ще бъде принесена неговата жертва. Защото тук става въпрос за вътрешната необходимост на Аз-а да се посвети на голямата идея на „Общото“, отколкото за повелята да се откаже от „Личното“. Именно вътрешната прицеленост към романтическата героиня на: свобода и смърт“ движи отказа в „До моето първо либе“, привидно аргументиран с обществената кауза.

Проблемът за избора в творбата се осъществява на принципа „или-или“. Около полюсите на това противопоставяне се натрупват постъпателно следните смислови позиции: любов-юначество, живот за себе си-живот за народа; битово съществуване-героично битие. Тази проблематика е въплътена в двете песни, които ясно се открояват и противопоставят в текста-любовната и юнашката.

За нас днес е напълно необяснимо и ще си остане загадка тази готовност на автора-лирическият герой да се отрече, да отвърне лице от всички „сладости на живота“, от неговия естествен ход в годините на младостта. Така и няма да узнаем какво е бушувало в душата му, за да намери сили да преодолее притегателността на „чудния глас“ с „усмивката“ и „погледа мил“ в името на свободна България. Нека не забравяме, че Ботев пристъпва към обета: „... и смъртта и там мила усмивка,/а хладен гроб сладка почивка!“, когато е едва 22-годишен, когато самият той е „юнак в младост и сила мъжка“. Издига го в себе си не въз основа на натрупан житейски опит, не под диктата на външен натиск, а като вътрешна убеденост и осъзнатост.

Какъв е този властен тайнствен глас, който му е нашепвал заклинанията?... Каква прокоба е проговорила и се е наложила, за да превърне доказано волева личност като него в безволев свой роб?... За нас, днешните читатели и останалите Ботеви текстове – заклинания за самопожертвователност, отговорът на тези въпроси ще си остане тайна!

РЕЧНИК

Метонимия - стилно-езикова фигура, при която една дума се заменя с друга поради съществуваща връзка между понятията. (Изпих чаша вода; Изядох чиния боб и т.н.)

Апогей - връхна точка

Екзистенциален - свързан със съществуването; от екзистенция-съществуване